

ÎNSEMNĂRILE ARHIEPISCOPULUI CATOLIC DE BUCUREȘTI RAYMUND NETZHAMMER (1862–1945) DESPRE BUZĂU ȘI ALEXANDRU MARGHILOMAN

Prof. univ., dr. în istorie **Valentin CIORBEA***
 E-mail: valentinciorbea@yahoo.com

* Prof. univ. dr., membru titular al Academiei Oamenilor de Știință din România, conducător de doctorat, director-fondator al Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României *General Paul Teodorescu* de la Mănăstirea Dintr-un Lemn și al Revistei *Misiunea*, autor și coautor al 53 de volume și 192 de studii și articole.

NOTES OF THE CATHOLIC ARCHBISHOP OF BUCHAREST RAYMUND NETZHAMMER (1862–1945) ABOUT BUZĂU AND ALEXANDRU MARGHILOMAN

Summary. Raymund Netzhammer came to Romania as a professor at the Catholic Seminary in Bucharest where he taught between 1900 and 1902. He returned in 1905 as a hierarch, Catholic Archbishop of Bucharest. He held the position until 1927. Netzhammer left us an extensive *Diary* (1737 pages), in which he recorded the visits made to the country, information about personalities, localities, monasteries, etc. The present study is based on the notes about Buzău, the Catholic community of Buzău, the meetings and discussions he had with Alexandru Marghiloman.

Keywords: Raymund Netzhammer, Buzău, Alexandru Marghiloman, personalities, political problems.

Rezumat. Raymund Netzhammer a venit în România ca profesor la Seminarul Catolic din București, unde a predat între 1900 și 1902. A revenit în 1905 ca ierarh, Arhiepiscop catolic de București. A deținut postul până în anul 1927. De la Netzhammer ne-a rămas un amplu *Jurnal* (1737 de pagini), în care a consemnat vizitele făcute în țară, informații despre personalități, localități, mănăstiri, ș.a. Studiul de față este realizat pe însemnările despre Buzău, comunitatea catolică buzoiană, întâlnirile și discuțiile avute cu Alexandru Marghiloman.

Cuvinte-cheie: Raymund Netzhammer, Buzău, Alexandru Marghiloman, personalități, probleme politice.

Arhiepiscopul catolic de București Raymund Netzhammer s-a născut pe 19 ianuarie 1862 în familia agricultorului Netzhammer din satul Erzigen, ducatul Baden, din Germania. La botez a primit numele de Albin. Familia Netzhammer compusă din părinți, două surori și trei băieți, se bucura de respect în comunitate. Era o familie evlavioasă, care mergea periodic în pelerinaj la Mănăstirea benedictină *Maria Einsiedeln* din Elveția. Atmosfera din mănăstire și slujbele l-au impresionat pe copilul Albin, care se simțea atras și interesat de ce se întâmpla în comunitatea monahală. Părinții au observat înclinațiile copilului și au decis, la împlinirea vârstei de 14 ani, să-l înscrie la seminarul mănăstirii, care avea elevii internați. Când a împlinit 18 ani, tânărul Albin a devenit *novice*, iar la 22 de ani a depus jurămintele monahale primind numele de *Raymund*.

După finalizarea studiilor teologice, i s-a oferit postul de profesor de matematică la seminarul pe care îl absolvise. Nu după mult timp, a preluat și ore-

le de fizică și chimie. Inteligent, cu mintea deschisă, dornic să cunoască și alte domenii de interes în epocă, a studiat radiologia, speologia și arta fotografică. Și-a achiziționat un aparat de fotografiat Kodak, de care nu s-a despărțit până la moarte.

În anul 1900, când se afla în Scoția cu scopul de a învăța limba engleză, i se comunică transferul în România, la București, ca profesor la Seminarul Catolic, unde se pregăteau viitorii preoți pentru parohiile catolice. Între 17 octombrie 1900 și 29 iunie 1902 a îndeplinit funcția de *Superior* al Seminarului. Este rechemat la Roma la Colegiul Benedictin *San Anselmo*. După un an este promovat *Rector* al *Collegium Graecum*, instituție papală unde studiau viitorii preoți greco-catolici. Se părea că nu se va mai întoarce în România. Viața sa a luat un nou curs, mult mai important pentru cariera lui. Decesul arhiepiscopului Franz Xaver von Hornstein (1840–1905), care păstorise la București catolicii din România, a vacantat postul. Trebuia rapid găsit un nou ierarh.

Cunoscând activitatea desfășurată în România de tânărul preot și profesor, Papa Pius al X-lea (1903–1914) l-a numit ierarh la București pe Raymond Netzhammer. Pe 5 noiembrie 1905 a fost înălțat episcop în biserica abației *San Anselmo*. Înainte de a pleca la post în România, în audiența pe care i-a acordat-o, Pius al X-lea i-a precizat lui Netzhammer ca la București „să fie un bun român”, recomandare pe care arhiepiscopul a respectat-o.

Pe 17 decembrie 1905 Netzhammer a sosit la București. De la gară, a plecat la catedrala *Sf. Iosif*, unde se oficia liturghia. După slujbă, însoțit de preoții prezenți, s-a deplasat la palatul arhiepiscopal, unde a fost instalat. În după-amiaza zilei de 17 decembrie 1905 Netzhammer a luat o decizie deosebită, la care probabil se gândise de mai mult timp, realizarea unui *Jurnal* unde va consemna evenimente, impresii despre excursiile din țară, mănăstiri, personalități ale bisericii ortodoxe și ale vieții publice. Timp de 21 de ani, săptămânal a scris pe caiete, în total 35, valorosul său *Jurnal*. Documentul a apărut în 1995–1996, în limba germană. Varianta în limba română și-a asumat-o Editura Academiei Române. Au fost tipărite două volume în total de 1.737 de pagini [1].

În afară de *Jurnal*, Raymond Netzhammer ne-a lăsat o valoroasă operă științifică formată din cărți, studii, articole, documente, o colecție de artefacte și numismatică. *Jurnalul* a fost ținut până în anul 1926. Ulterior a mai adăugat documente despre România. Și în zilele noastre studiile lui Netzhammer dedicate Dobrogei în antichitate sunt cercetate cu interes.

În articolul de față aducem în atenție însemnările pe care Netzhammer le-a consemnat despre melegurile buzoiene și Alexandru Marghiloman (1854–1925), lider al Partidului Conservator, președinte al Consiliului de Miniștri (5 martie – 24 octombrie 1918).

Prima notare a făcut-o pe 12 decembrie 1911. Netzhammer scrie despre decizia Tribunalului Ploiești, care a întocmit actele pentru un teren din orașul Buzău, pe care urma să se ridice biserica comunității româno-catolice. Următoarea însemnare a fost făcută pe 3 iunie 1913, la cel mai important eveniment pentru biserică și comunitatea catolică buzoiană, sfințirea lăcașului. Se deduce că biserica a fost ridicată în doi ani. A primit hramul *Sfântul Iosif*. Netzhammer ne informează că biserica a fost construită prin strădania prelatului Kuczka, după planurile arhitectului Frederich Hartmann, care lucra cu Arhiepiscopia Catolică din București.

Evenimentul a fost pregătit prin pavoazarea bisericii și aleii prin eforturile surorii Elisabeta Pucci, Superioara surorilor din Ordinul *Sf. Vicențiu* de la București. S-a implicat și doamna Maria Ghyka, care a

achiziționat pânza de steag și alte obiecte de decor. La eveniment au participat, desigur, buzoienii catolici, au venit din București credincioși, arhiepiscopul Netzhammer însoțit de un sobor de diaconi. A fost prezent arhitectul Hartmann cu cele două fiice ale sale. De la școlile ungurești, Netzhammer nu precizează care, au venit învățători și învățătoare. Procesiunea a început cu sfințirea apei, după care s-a sfințit biserica pe dinafară și interior. S-a săvârșit liturghia de arhiepiscopul Netzhammer și diaconi. Parohul Iulius Dwucet din Ploiești a asigurat partea de cântări. La final, s-au arătat credincioșilor Sfintele Taine, s-a cântat binecuvântarea sacramentală și imnul bisericesc „Mărite Doamne Te laudăm”, s-au susținut alocuțiuni în limba română, germană și maghiară. Ceremonia s-a încheiat la ora 13.30. 56 de persoane au servit la restaurantul din Crâng masa de prânz. Întoarcerea la București s-a făcut cu trenul [1, pp. 452–453].

Importante informații ne-a lăsat Netzhammer legate de comunitatea catolică de la Nehoiu. În zonă au venit familii de italieni, austrieci, germani și polonezi, care au lucrat în fabrica de cherestea. Parohia *Sfântul Iosif* a fost înființată în 1898 de predecesorul lui Netzhammer, Franz Xaver von Hornstein. În *Jurnal* Netzhammer notează, pentru ziua de 10 august 1913, că a adresat o cerere Ministerului Cultelor pentru ridicarea unei capele la Nehoiu. Își exprima temerea că episcopul ortodox de Buzău, Dionisie, căruia i s-au trimis planurile, se va opune. Cu satisfacție, Netzhammer scrie că n-a obstrucționat ridicarea bisericii întrucât în România „domnește libertatea cultelor” [1, p. 461].

La 30 aprilie 1921, Netzhammer însoțit de secretarul personal, pornește cu mașina pe traseul București – Nehoiu, pe valea Buzăului. Va consemna în *Jurnal* că a văzut un peisaj deosebit cu „sălbatica sa natură, micile așezări, sate și cătune, erau situate în

mijlocul naturii”. Mai reținem din *Jurnal*: „târgurile Cislău și Nehoiș stau parcă de strajă acolo unde se deschid văile largi și unde afluenții își varsă apele tumultuoase în (râul – n.n.) Buzău”. A găsit respectivele așezări puternic afectate de război, „daunele nefiind recuperate”. Foarte gravă era distrugerea podurilor, care nu fuseseră încă refăcute. Mașina cu care se deplasa Netzhammer a trecut cu multă atenție văile în apropierea rămășițelor podurilor.

Constată că pe valea Buzăului erau multe mori de apă, dârste și joagăre, efecte ale exploatării pădurilor din zonă. La Nehoiu, Netzhammer este întâmpinat de Josef Lazzari, președintele Comitetului parohial, directorul Fabricii de prelucrare a lemnului *Götz*, despre care afirmă că este „uriașă instalație forestieră”. Netzhammer precizează că Lazzari a consultat comunitatea catolică, a achiziționat terenul într-o zonă mai înaltă, unde s-a ridicat, după planurile arhitectului Hartmann, biserică. Ierarhul avea să constate că nu s-au respectat planurile arhitectului. Aleea până la intrarea în biserică era pavozată. Întrucât a doua zi era Paștele catolicilor, în biserică s-a ținut prima slujbă de înviere. Pe 2 mai 1921, 72 de persoane din comunitatea Nehoiu au primit „sacramentul confirmării” (trăirea în viața lui Hristos) (s.n.). A urmat sfințirea terenului din jurul bisericii alocat în terase pentru cimitir. La plecarea din Nehoiu, Lazzari i-a oferit lui Netzhammer doi vulturi, pe care i-a dus la București [1, p. 1.000].

O nouă întâlnire cu reprezentanții comunității catolice din Nehoiu Netzhammer a avut-o la București. O delegație a venit să-i solicite aprobare pentru ca prelatul Kreis să slujească în biserica din Nehoiu, cu alte cuvinte să fie prelatul lor. Netzhammer le-a precizat după o discuție mai contondentă că se va hotărî după încheierea bilanțului cheltuielilor cu construcția casei parohiale.

Cele mai multe însemnări din *Jurnal* având legătură cu Buzău sunt cele care rețin întâlnirile cu Alexandru Marghiloman. Pe 26 martie 1911 Netzhammer a avut o întâlnire cu Carol I. Pe timpul discuției acesta l-a întrebat dacă îl cunoaște pe Alexandru Marghiloman. La momentul respectiv, menționa suveranul, era ministru al Finanțelor¹. Netzhammer îi preciza lui Carol: „Până acum nu, Majestate”. Suveranul îi recomandă să-i facă o vizită lui Marghiloman, subliniind: „Este un bărbat extrem de talentat” [2, p. 309].

¹ Alexandru Marghiloman era ministru de Interne în guvernul P.P. Carp (29 decembrie 1910 – 28 martie 1912). A fost ministru de Finanțe în guvernul Titu Maiorescu (14 octombrie 1912 – 31 decembrie 1913). A se vedea: Vezi Stelian Neagoe. *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 până în zilele noastre*. Ediția a III-a definitivă, București: Editura Machiavelli, 2013, pp. 82-83.

Pe 13 noiembrie 1911 Netzhammer se întâlnește cu Marghiloman. Apăruse o problemă stringentă, înmormântarea greco-catolicilor în cimitirele ortodoxe. Întrucât erau probleme, Netzhammer dorea ca bisericile greco-catolice să aibă cimitire și să se înțeleagă cu comunitățile catolice. Netzhammer dorea să-i înmâneze personal lui Marghiloman un răspuns de atenționare. Marghiloman a venit la reședința Arhiepiscopatului și din primele discuții i-a precizat ierarhului că va studia documentele. Cei doi au abordat în discuții temele politice și despre cai, marea pasiune a lui Marghiloman. Arhiepiscopul i-a relatat că la Mănăstirea *Einsiedeln* călugării aveau în grijă o herghelie de cai. Ne spune Netzhammer că informația i-a trezit interesul lui Marghiloman „mare crescător de cai și proprietarul celui mai mare grajd de cai de curse din România”. La plecare Marghiloman l-a invitat pe Netzhammer la castelul *Albatros* „de lângă Buzău” [2, p. 347].

Parcurgând filele *Jurnalului* aflăm că pe 31 octombrie 1912, după vacanța petrecută în Elveția, a trimis cărți de vizită lui Titu Maiorescu, președintele Consiliului de Miniștri, Alexandru Marghiloman, ministru de Finanțe și Take Ionescu, ministru de Interne. Pe 2 februarie 1913, i-a întâlnit pe cei trei oameni politici la Legația Germaniei și s-a întreținut pe timpul recepției. Nu a consemnat detalii. I-a revenit lui Netzhammer misiunea de a înmâna Regelui Carol, la Sinaia, scrisoarea Vaticanului, care anunța oficial decesul Papei Pius al X-lea, survenit la 20 august 1914. S-a discutat despre declanșarea Primului Război Mondial în vara anului 1914 în urma asasinării arhiducelui Franz Ferdinand, moștenitorul tronului austro-ungar, pe 28 iunie 1914, de Gavrilo Princip, revoluționar sârb. Netzhammer a pledat pentru respectarea de către România a acordului pe care îl avea cu Tripla Alianță, constituită în 1882 din Austro-Ungaria, Germania și Italia. România încheiasă în 1883 un acord secret cu Tripla Alianță din motive politice, prioritară fiind protejarea de Rusia, dar și rezolvarea altor probleme. Înaltul prelat a reținut că Alexandru Marghiloman „nu a avut altă opinie” [2, p. 128].

Pe 16 martie 1915, Raymund Netzhammer scrie că prelatul greco-catolic, Vasile Lucaciu, afirma într-o discuție cu Alexandru Marghiloman că Papa este de acord ca Transilvania „să revină României”. Părintele Lucaciu cere ca din dioceza București să fie licențiați preoții catolici, Marghiloman a respins ideea și propunerea aducerii preoților francezi și români „deoarece după cum se cunoaște, nu există catolici de naționalitate română” [2, p. 567].

Urmărindu-i activitatea politică a lui Alexandru Marghiloman, a notat în *Jurnal*, pe 2 mai 1915, că se pronunța germanofil, „ca să-i iasă mai bine socotelile în ce privește politica partidului său” [2, p. 574]. La

20 iunie 1915, Netzhhammer scrie că în Partidul Conservator s-a produs o ruptură din cauza neîntrării României în război alături de Italia. Jean Lahovary s-a detașat de germanofilul Alexandru Marghiloman. În urma unei discuții cu Regele Ferdinand, Netzhhammer reține că Suveranul laudă „simțul practic al doamnei Brătianu”, care îl părăsise pe Alexandru Marghiloman după 16 ani de relație și a început o legătură cu Ion I.C. Brătianu, cel mai influent și puternic liberal. Opțiunea s-ar explica „prin permanenta nemulțumire a acestei doamne de ea însăși” [2, p. 591].

În cadrul unei discuții cu contele Ottokar Theobald, ministrul plenipotențiar al Austro-Ungariei la București, în ziua de 14 decembrie 1915, cu Netzhhammer pe tema situației politice a României, ierarhul apreciază că Marghiloman, Titu Maiorescu și P.P. Carp erau fideli Partidului Conservator [2, p. 591].

Intrarea României în război a adus unele probleme. Pe 27 august 1916, Superioara maicilor catolice Candida îl informează pe Netzhhammer că Marghiloman a trimis un domn să o atenționeze să ia măsuri „astfel încât să nu fie luată prin surprindere de război”. Cu emoție Netzhhammer mărturisește: „suntem perplecși, nu știm ce să facem, fiind legați prin toate cele de această țară, România” [2, p. 629]. Problemele au început să apară, la catedrală se stinge lumina în timpul slujbei, telefonul de la cancelaria Arhiepiscopiei a fost întrerupt. La Bărăție, polițiști au percheziționat încăperile. Foarte îngrijorat, Netzhhammer se deplasează cu trăsura la Bărăție. Află că parohul a fost ridicat, iar camera sigilată. Slujba planificată pentru după-amiază nu a mai putut fi oficiată. Singura netulburată a fost școala din strada Călărași. Arhiepiscopul îi cere preotului P. Lucius să se intereseze la Prefectura Poliției Bucureștiului, care este situația preotului Bărăției și să țină slujba de devoțiune.

Pe Calea Victoriei se adunaseră foarte mulți bucu-reșteni. Netzhhammer nu a mai putut înainta cu trăsura spre catedrală. Ajunge pe jos și află că polițiștii au sigilat locuința parohială și l-au arestat pe paroh. La palat erau o grupă de polițiști (10-12) și câțiva civili. Se interesau de preotul Kuczka, care era în străinătate. Cereau informații despre preotul transilvănean Vancai, ajutor la biserica greco-catolică și profesor la școala de băieți. Nu era prezent, fiind plecat în vacanță. Pe lista polițiștilor se afla și dr. Ioan Bălan, parohul bisericii *Sfântul Vasile*. Au răscolit, au sigilat și l-au luat cu ei pe preot.

Foarte agitată și îngrijorată era și maica Superioară Candida. L-a informat pe Netzhhammer că lua-se legătura cu Maiorescu și Marghiloman, care i-au transmis sentimente amicale față de maicile pe care le avea în grijă. Mai mult, Maiorescu a sfătuit-o să meargă la Cotroceni la Rege. A încercat, dar nu a fost

primită. Maica Candida își făcea griji și pentru maicile care erau în vacanță la Timiș.

Netzhhammer încheie fila *Jurnalului* cu un posibil eveniment: „După cum se svonește, ministrul plenipotențiar român de la Viena va înmâna astăzi, la ora 9, declarația de război a României împotriva monarhiei austro-ungare” [2, pp. 629-630]. Declarația de război a României împotriva Austro-Ungariei a fost depusă de ambasadorul Edgar Mavrocordat, pe 14/27 august 1916, la ora 21, la Ministerul de Interne vienez. România intra în război.

Evoluția fronturilor românești nu a fost favorabilă. Pierderea bătăliei de la Turtucaia (1-6 septembrie 1916) a pecetluit soarta Dobrogei, care a fost ocupată, mai puțin Delta Dunării, de către trupele germane, bulgare și turcești. A urmat retragerea unităților intrate în Transilvania, pierderea bătăliei de pe Argeș-Neajlov a deschis trupelor Puterilor Centrale intrarea în București. Din capitală, familia regală și guvernul s-au refugiat la Iași. În 6 decembrie 1916, Bucureștiul este predat trupelor germane.

Pe 16 decembrie 1916, Netzhhammer obține o audiență la feldmareșalul Mackensen (1849–1945), comandantul trupelor germane din România. După ce exprimă admirația sa și „binecuvântarea lui Dumnezeu pentru faptele ce vor veni”, Mackensen l-a chestionat asupra originii și naționalității. Și-a manifestat admirația față de Carol. Pentru Ferdinand avea aprecieri critice „om slab, aflat îndeosebi sub influența soției sale”. Netzhhammer a contracarat, Regele Ferdinand „este foarte independent” și tenace când are convingere asupra unui scop. Arhiepiscopul subliniază că se exagerează în privința influenței Reginei Maria [2, p. 691].

În discuție Mackensen apreciază ce au făcut românii în Dobrogea. Își exprima opinia că pierderea regiunii transdunărene îi va obliga pe români să se pregătească în vederea unui nou război. Mackensen relatează cum a intrat cu mașina în București: „N-a trecut mult și mașina mea era plină cu flori. Cu cât înaintam mai mult, cu atât mai mare era entuziasmul cu care eram primiți. Acest entuziasm mă scandaliza pur și simplu, pentru că ne aclama la o adică aceeași bandă de mizerabili, care mai înainte strigaseră că vor război cu noi” [2, p. 693].

Între cei rămași în București sub ocupația germană s-a aflat și Alexandru Marghiloman. Aflăm din jurnalul său, *Note politice*, că pe 13 decembrie 1916 l-a întâlnit pe Netzhhammer la Titu Maiorescu. Arhiepiscopul le precizează că a luat legătura cu autoritățile germane și că este decis să pună serviciile sale la dispoziția oamenilor politici români [3, p. 340].

La 12 ianuarie 1917 Marghiloman îl vizitează pe Netzhhammer. Este condus până la biroul ar-

hiepiscopului cu o lumânare. Gazul nu se mai livra la presiunea necesară. Se poartă o discuție pe tema administrației. Marghiloman era entuziasmat de organizarea militară a germanilor. Era nemulțumit că nu se instituiseră la București și zonele ocupate de administrație civilă. Cu administrație românească se puteau aduce de la Giurgiu și Zimnicea refugiații. Aceștia ar fi adus grâu, porumb, lemne, care lipseau pe piața Bucureștiului.

Marghiloman îl învinuia pe șeful guvernului, Ion I.C. Brătianu, de intrarea României în război împotriva Austriei și Germaniei. Afirmă că Regele Ferdinand este „prima victimă a războiului” [2, p. 703]. Despre Regina Maria afirma că „e la fel de rea pe cât e de frumoasă”. Brătianu, Regina Maria și Barbu Știrbey „l-ar fi influențat, precum picătura chinezească, în favoarea Antantei” pe Regele Ferdinand [2, p. 704]. Marghiloman afirmă tranșant, „în mod indiscutabil regina provocase războiul”. Barbu Știrbey îi trădase pe germani, deși își arătase în diverse ocazii că le este apropiat. Când relata aceste fapte Marghiloman, spune Netzhammer „se înviora și înfierbânta”. Războiul, în opinia lui Marghiloman, nu fusese pregătit. Generalul Dumitru Iliescu, responsabil cu reformarea armatei, practicase o proastă gestiune. Pe seama înzestrării armatei, „imense afaceri fuseseră derulate în defavoarea statului”. Marghiloman îl dădea exemplu pe Vasile Morțun (1880–1919), ministru de Interne în guvernul Ion I.C. Brătianu (4 ianuarie 1914 – 11 decembrie 1916), care se prezenta mare prieten al Germaniei. A reușit să plătească datoriile, să-și ridice o casă impresionantă, să achiziționeze tablouri la sume foarte mari. Cu alte cuvinte, Marghiloman evidenția corupția crasă de la vârful României.

Marghiloman îi aduce acuze Regelui Ferdinand, care dezamăgise pe cei care îl credeau un monarh militar. Nu a inspectat fronturile unde militarii români luptau. Marghiloman își exprimă dezamăgirea că germanii nu achiziționaseră ziarul *Universul* prin care să-și facă propagandă [2, pp. 703-704]. Despre respectiva vizită la Netzhammer, a scris în jurnalul său *Note politice* la fila din 13 ianuarie 1917. Notează că „i-a făcut o lungă vizită” lui Raymund Netzhammer. În cadrul discuției ierarhul s-a exprimat mirat de „stângăcia germanilor și de încetineala cu care organizează administrația internă a țării”. Marghiloman consemnează că Netzhammer i-a vorbit despre Regele Ferdinand, încercând să-l dezvinovătească de poziția pro război. Arhiepiscopul considera că Barbu Știrbey (1872–1946), cumnatul lui Ion I.C. Brătianu, „avea în ultimul timp o influență enormă asupra Regelui”. De la Netzhammer a aflat că Ferdinand exprima când venea vorba de bulgari antipatie și „tresărea când i se vorbea de ei” [3, pp. 377-378].

Netzhammer s-a reîntâlnit cu Marghiloman pe 2 februarie 1917. Din nou discută despre situația internă. Netzhammer îl găsește pe Marghiloman îngrijorat, întrucât țara, de fapt zona controlată de germani, era „paralizată”. Nu s-au numit prefecti români. Ocupanții se limitau la ședințe pentru a introduce un nou tip de organizare. Găsea că situația aratului terenurilor era „gravă”. Însămânțările de toamnă se realizaseră pe o treime din suprafață. La Brăila, rușii rechiziționaseră aproape tot. Era o stare de sărăcie.

Marghiloman i-a povestit lui Netzhammer întâlnirea cu feldmareșalul August von Mackensen, pe care îl aprecia că „are un cap limpede și este un om cu clarviziune”. Era pregătit să declanșeze ofensiva în Moldova, dar primise ordin de la Berlin să se oprească la Siret. Marghiloman i-a precizat că în Moldova este România, pentru că acolo este Regele Ferdinand și guvernul. Politicienii rămași sub ocupație erau „cu mâinile legate”. Nu puteau avea nicio inițiativă, întrucât erau considerați „trădători” [1, pp. 708-709]. Într-o discuție pe care arhiepiscopul Netzhammer a avut-o cu Tüllf von Tschepeund Weidenbach, guvernatorul general al Bucureștiului, îi spunea că Marghiloman „este oportunist vrea să se pună bine cu germanii, dar nu vrea să se pună prea rău nici cu cei de la Iași” [1, p. 713].

Întâlnirile pe care Netzhammer le are cu persoane importante ale ocupației germane în aprilie și mai 1917, pun problema colaborării cu Alexandru Marghiloman. În fila zilei de 8 iunie 1917 reține că germanii „vor lucra în continuare cu Marghiloman” [1, p. 731]. Pe 18 iulie 1917 Netzhammer notează că a fost vizitat de Marghiloman și principele Știrbey. Pe Netzhammer îl interesa palatul pe care Știrbey îl construia la intersecția străzii Grivița cu Calea Victoriei. Aflând că Netzhammer este bolnav, Marghiloman vine la palatul arhiepiscopal să-l viziteze. Netzhammer scrie, pe 17 septembrie 1917, că Marghiloman s-a plâns că administrația germană nu i-a aprobat călătoria la Viena.

De Anul Nou, Marghiloman îl vizitează din nou pe arhiepiscopul Netzhammer. Scrie în *Note politice*: „Palatul Episcopului nu este încălzit în întregime în lipsă de combustibil, arhiepiscopul dormea în cabinetul său de lucru, singura odaie încălzită”. Au împreună o lungă convorbire, din care reieșea că Ottokar Czernin, ministrul de Externe al Austro-Ungariei, și arhiepiscopul, îl recomandă pe P.P. Carp germanilor [4, pp. 283-284].

Netzhammer reține că liderul conservatorilor era afectat de moartea lui George Știrbey, răpus de tifos. Notează mai mult despre temele discutate. Marghiloman s-a pronunțat pentru menținerea dinastiei; Regele Ferdinand să-l demită pe Brătianu și să facă

un guvern cu personalități din zona ocupată de germani. Marghiloman spera ca Ferdinand să lase coroana prințului Nicolae, care urma să aibă o regență timp de 6 ani. Ferdinand să se retragă în Germania. Marghiloman susținea că s-ar rezolva astfel problemele dintre România și Germania.

Marghiloman și-a prezentat ideile atât unor personalități germane, cât și austriece. Conte de Czernin era de acord. Marghiloman și-a transmis la Iași planul. Era convins că astfel se va salva dinastia fără Regele Ferdinand „probabil și Dobrogea” [1, p. 713].

În cursul unei noi întâlniri, din 20 februarie 1918, a lui Netzhhammer cu Marghiloman, acesta confirmă că generalul Averescu care formase un nou guvern (29 ianuarie – 7 februarie 1918), s-a întâlnit cu feldmareșalul Mackensen, căruia i-a făcut o bună impresie. Marghiloman afirmă că generalul Averescu era interesat să semneze pacea cu ocupanții germani singur. El acorda mare atenție propriilor interese, pe care le pune mai sus de coroană și țară. Mai mult, refuza să colaboreze cu oamenii politici de la București, care puteau prin relațiile cu germanii să obțină rezultate mai bune pentru țară. Cererile Puterilor Centrale erau mari: trecătorile Carpaților și Dobrogea [1, p. 760].

În mediile politice de la București se discutau preliminarile păcii cu Puterile Centrale. Participând la mic dejun la invitația lui Mackensen la Athénée Palace, Netzhhammer discută cu feldmareșalul problema Dobrogei. Cunoscător al regiunii și al realizărilor statului român între Dunăre și Marea Neagră, arhiepiscopul exprimă opinia că Dobrogea să fie salvată, să rămână României. Mackensen îi spune lui Netzhhammer că Marghiloman i-a trimis un memoriu, care demonstrează că Dobrogea este „dintotdeauna pământ românesc”. Bulgarii trimiseseră, la rândul lor, și ei un document, în care spuneau că regiunea „fuse dintotdeauna bulgară” [1, p. 760].

11 martie 1918 a fost o zi extrem de importantă pentru Marghiloman. Netzhhammer i-a făcut o vizită la locuința din București, aflată pe strada Mercur. Marghiloman scrie în *Note politice* lapidar: „vizita Arhiepiscopului care vine să-mi mulțumească pentru copia de memorand ce i-am dat și pe care l-a găsit admirabil” [4, p. 400]. Netzhhammer a redat în *Jurnal* mai detaliat întâlnirea cu Marghiloman. Acesta l-a informat că trebuie să plece la Iași, întrucât era chemat de Regele Ferdinand. Călătoria ar fi fost aprobată de autoritățile de ocupație. Netzhhammer îl atenționează: „După ce nu ați făcut dumneavoastră războiul, doar n-o să doriți să preluați povara ieșenilor de a semna o pace nefavorabilă și să vă compromiteți astfel propriul partid” [1, p. 764].

Netzhhammer a deschis tema revenirii Regelui Ferdinand la București. Arhiepiscopul a apreciat că

întoarcerea în capitală a suveranului „ar putea fi nefastă” dacă va fi răspunzător pentru războiul cu Puterile Centrale. Marghiloman i-a spus că Regele se exprimase clar: „Dacă treaba merge prost, regele este vinovat de toate”. Marghiloman se pronunța încrezător: „ce ar fi să obțin de la germani un acord de pace mai bun decât ceilalți, deoarece germanii au încredere în mine” [1, p. 764]. Netzhhammer l-a întrebat dacă este „sigur de asta?” Nu a primit răspuns de la Marghiloman. Precizăm că Ferdinand l-a desemnat, pe 5 martie 1918, președinte al Consiliului de Miniștri, mandat pe care l-a deținut până în 28 octombrie 1918, cum s-a notat mai sus.

Regele miza pe Al. Marghiloman pentru a obține o pace mai bună pentru România. Averescu ratase pacea. La București, Marghiloman a semnat la 24 aprilie/7 mai 1918 un document, care impunea cedări teritoriale, Dobrogea și crestele Carpaților. În zona Carpaților, Austro-Ungaria lua și 724.954 de locuitori români.

Cele mai importante produse ale economiei românești, petrolul și cerealele, erau controlate de Germania, care a impus prețuri defavorabile la achiziție. În rândul românilor și nu numai, Al. Marghiloman a fost considerat trădător [5, p. 134].

Pe 10 aprilie 1918 Netzhhammer îl vizitează pe Constantin Arion, ministrul de Externe în guvernul Marghiloman. S-a abordat problema dinastică, mai precis, revenirea lui Ferdinand în capitală. Din discuțiile avute de Netzhhammer cu reprezentanți ai Puterilor Centrale, l-a susținut pe Marghiloman, afirmând că „are intenția să facă o politică onestă față de Puterile Centrale” [1, pp. 789-790].

Pe 7 noiembrie 1918 Netzhhammer notează în *Jurnal* că Marghiloman s-a retras de la guvernare, fiind numit președinte al Consiliului de Miniștri generalul Constantin Coandă.

Întâlnindu-l pe 23 noiembrie 1918 pe fostul ministru al Instrucțiunii și Cultelor, Simion Mehedinți, în cabinetul Marghiloman, Netzhhammer reține nemulțumirea acestuia față de Rege. Dintr-un „condei, regele a anulat toate deciziile cabinetului Marghiloman ca fiind nule și neavenite, echivalează cu o lovitură de stat. Acum se vede că Marghiloman nu ar fi trebuit să preia guvernul din primăvară. Niciodată însă nu i se va nega acestui mare om de stat meritul de a fi salvat armata și dinastia. Cu atât mai incredibilă și mai dureroasă ingratitudea regelui” [1, p. 821].

Pe 15 ianuarie 1919, Netzhhammer îl vizitează pe Marghiloman. Nu se mai văzuseră din 11 martie 1918, când îl chemase Ferdinand la Iași. Având o relație deschisă, Netzhhammer i-a spus glumind: „Pe cât de repede a fost chemată Excelența Voastră atunci la Iași, pe atât de repede ați fost îndepărtat”. Mar-

ghiloman a recunoscut: „Așa este! Iar pe deasupra, regele a făcut-o într-o manieră perfidă”. Netzhhammer îi spune că Ferdinand trebuia să îi aducă elogii „fiind că dumneavoastră ați fost acela care ați salvat țara”. Marghiloman detaliază: „Bineînțeles! Însă un om de stat nu are nevoie să aștepte vreodată cuvinte de mulțumire. M-a rănit doar perfidia. În prețuia demiterii mele din postul de prim-ministru am fost la rege în chestiunea ocupării Bucovinei, a unui manifest adresat bucovinenilor, a unei note adresate Antantei și contelui Demblin, diplomat ș.a.m.d.”. Marghiloman îi descrie lui Netzhhammer contextul pregătirii reuniunii Bucovinei cu România. Regele era bucuros, nu-și găsea cuvintele de bucurie și aprobase măsurile și deciziile lui Marghiloman.

În ziua următoare este chemat, la ora 11, la palat. Marghiloman a venit cu documente „extraordinar de însemnate”. Regele avea o atitudine mult schimbată, se plimba neliniștit în cameră. În cele din urmă îi precizează lui Marghiloman că reprezentanții Antantei (Franța, Anglia și Rusia) l-au vizitat și i-au cerut schimbarea guvernului, nemaivând încredere în primul ministru Marghiloman. Acesta i-a spus Regelui că își depune demisia, precizând că datorită guvernului său Moldova n-a fost ocupată de trupele Puterilor Centrale, că Regele nu fusese obligat să ia drumul exilului, armata era intactă și Basarabia și Bucovina se uniseră cu România [1, pp. 857-858].

Marghiloman îi mai relatează lui Netzhhammer că Ferdinand l-a rugat să sprijine noul guvern. Mărturisește că a acceptat, dar nu va susține un guvern condus de Brătianu. Pe 6 noiembrie 1918, surpriză pentru Marghiloman, se publică un decret regal prin care „toate actele guvernului Marghiloman sunt declarate nule și neavenite”. Decretul menționa că hotărârea a luat-o după discuția cu fostul premier. Marghiloman spune cu amărăciune: „Această procedură vicleană și necinstită m-a indispus total”. Marghiloman îi citește lui Netzhhammer un document semnat de toți miniștrii cabinetului său. Îi atrăgea Regelui atenția „asupra inutilei lovituri de stat a anulării actelor de stat, care nu este numai anticonstituțională, ci și foarte periculoasă pentru stat și dinastie”. Și continua Marghiloman: „îl cunoașteți doar pe rege! Este o slăbiciune superbă și chiar m-aș mira dacă într-o zi ar uita faptul că este catolic”.

Netzhhammer deschide discuția despre căsătoria morganatică a Prințului Carol cu Zizi Lambrino. Marghiloman afirmă că respectiva căsătorie nu se poate desfășura decât prin decizia părților. Însă s-a desfășurat prin decizia Parchetului. Interesant este că, afirma Marghiloman, „iată că avem de a face cu realități rusești, cu bolșevism în actul de guvernare și cu manifestări tiranice”. Cei doi au fost despărțiți. Zizi reținută la domiciliu

din Iași, sub paza a 10 soldați, iar Prințul Carol la reședința lui. Afirmase că nu vrea să fie rege, să fie lăsat în pace „să-și ducă viața cum dorește” [1, p. 859].

Întrebat dacă l-a mai întâlnit pe Ferdinand după venirea la București, Marghiloman îi precizează că și-a trecut de două ori numele în registrul de audiențe al palatului. Datorită campaniei de presă împotriva sa, a renunțat. Pe 11 martie 1919, Netzhhammer are o discuție cu ziarista Waterman de la *Times* din Londra despre Marghiloman. Pentru ea Marghiloman era „cel mai mare trădător; ea nu acceptă supoziția că acesta acționase în numele și din ordinul regelui Ferdinand când negociase și se semnase Pacea de la București”.

Următoarea întâlnire a lui Netzhhammer cu Marghiloman a avut loc pe 23 ianuarie 1921. Merge la locuința lui Marghiloman din strada Mercur. S-a discutat politică. Netzhhammer reține în *Jurnal* nemulțumirea lui Marghiloman față de situația politică a României. Regele nu-și respectă promisiunile față de Vatican, dă dovadă de slăbiciune. Marghiloman critică faptul că s-a făcut public proiectul de Concordat între România și Vatican. În opinia sa, trebuia să rămână secret până la definitivare. Exista riscul unor nemulțumiri. Marghiloman îl acuza pe Octavian Goga (din 12 iunie 1920 ministrul Cultelor și Artelor) „de o extraordinară nesocotință”, iar pe Demetriu Pennescu, ministru plenipotențiar la Vatican, numit în 1920, „de o condamnabilă lipsă de cunoștință în domeniul bisericesc”. Vinovat era întregul guvern Averescu (13 martie 1920 – 13 decembrie 1921) că l-a trimis la Roma pe Vasile Lucaciu, preot greco-catolic și om politic, ca negociator în chestiunea Concordatului. Marghiloman îl caracterizează dur pe Lucaciu: „mincinos, un neica nimenea, un bandit...” [1, p. 983].

Relațiile dintre Netzhhammer și Marghiloman au fost în continuare excelente. Marghiloman i-a pus la dispoziție automobilul și l-a încadrat reporter la ziarul *Seagul*, patronat de el. Netzhhammer a discutat cu fostul prim-ministru Vaida-Voevod (1 decembrie 1919 – 13 martie 1920) despre Marghiloman. Vaida-Voevod apreciază că Marghiloman nu va mai putea fi prim-ministru, dar ministru de Finanțe da. Marghiloman „nu s-a senilizat, dovedește prospețime în toate privințele” [1, p. 1063].

O nouă vizită a lui Netzhhammer la Marghiloman are loc pe 4 iunie 1922. Marghiloman rămâne în continuare nemulțumit de politica internă a guvernului Ion I.C. Brătianu (19 ianuarie 1922 – 27 martie 1926). El l-a apreciat pe mitropolitul Miron Cristea, afirmând că se vede că făcuse studii la Viena și Budapesta. Mărturisește că într-o discuție cu Ferdinand, monarhul l-a asigurat că Vaticanul a făcut concesii. În acest context, Marghiloman afirmă că nu înțelege

de ce nu s-a semnat Concordatul. Respectivul document s-a semnat pe 10 mai 1927.

În audiența acordată de Ferdinand lui Netzhammer, pe 22 ianuarie 1922, s-a discutat și despre Marghiloman. Regele considera că Marghiloman este un politician deosebit pe care îl „îndrăgesc, dar nu are susținători” [1, p. 1076]. Pe 24 ianuarie 1922 Marghiloman face o vizită la reședința lui Netzhammer pentru a semna în Cartea de condoleanțe deschisă ca urmare a decesului Papei Benedict al XV-lea (22 iunie 1922). Discret îi șoptește lui Netzhammer că Regele Ferdinand „face greșeli enorme”. Considera că noile alegeri pentru Parlament nu vor fi constituționale.

Pe 18 aprilie 1922 arhiepiscopul Netzhammer este prezent la Buzău, pentru sfințirea pietrei de temelie a casei parohiale. Este invitat de Marghiloman să vadă grajdul și anexele vilei *Albatros*. A făcut și o plimbare cu barca pe lacul domeniului [1, p. 1105]. Pe 22 mai 1925 Netzhammer nota în *Jurnal* că Marghiloman decedase pe 10 mai la Buzău, în vila *Albatros*. Pe 13 mai 1925 a fost înmormântat la București cu o ceremonie simplă cum dorise, dar cu o impresionantă prezență a populației. Cu două zile înainte de deces, și-a chemat preotul pentru a se spovedi și împărtăși. Netzhammer notează recunoscător în *Jurnal*: „Marghiloman îmi arătase multă simpatie de-a lungul anilor” [1, p. 1386].

Ultima informație despre Alexandru Marghiloman este din 8 ianuarie 1926. A făcut-o la Roma, unde a revenit după demisia din scaunul Arhiepiscopiei București, la 3 iulie 1924. Fostul ierarh scria că a primit mai multe ziare de la București. Remarcă în cotidianul *Dimineața* reproducerea facsimilului unei

scrisori a lui Marghiloman, în care era de acord cu renunțarea Principelui Carol la poziția de moștenitor al tronului [1, p. 1435].

Pe 8 martie 1927 arhiepiscopul Netzhammer s-a retras pe insula Werd de pe Rin, care era în proprietatea fostei sale Mănăstiri *Einsiedeln*. Aici a locuit până la sfârșitul vieții sale, survenit pe 18 septembrie 1945.

Apreciem, și nutrim speranța, că distinsul cititor va fi de aceeași părere cu noi că notările arhiepiscopului Raymund Netzhammer sunt interesante și utile cunoașterii unor aspecte din viața catolicilor buzoieni și mai ales a relației pe care a avut-o cu Alexandru Marghiloman, despre care ambii au făcut însemnări importante în jurnalele lor, prioritare fiind temele politice.

Bibliografie:

1. Raymund Netzhammer. *Episcop în România într-o epocă a conflictelor naționale și religioase*. Volumul I (845 p.) și II (849-1.737 p.); ediție realizată de Nikolaus Netzhammer în colaborare cu Krista Zach, București: Editura Academiei Române, 2005.
2. Raymund Netzhammer. *Episcop în România*. Vol. I.
3. Marghiloman Alexandru. *Note politice 1897–1924*, Vol. II, 1916–1917, ediție anastatică îngrijită de Marius-Adrian Nicoară, Alfred Vasilescu și Ștefan Davidescu, Buzău: Editura Alpha MDN, 2019.
4. Marghiloman Alexandru. *Note politice 1897–1924*, Vol. III (1917–1918), pp. 283-284.
5. Constantin I. Stan, Vasile Talpazan. *Viața politică în fostul județ Buzău (1918–1937)*. Buzău: Editura Editgraph, 2023.